

Asia: VN/3642/2023

Ehdotus valtionhallinnon viestintäsuositukseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Viite:

Valtioneuvoston kanslian lausuntopyyntö 7.6.2023 VN/3642/2023

Asia:

Ehdotus valtionhallinnon viestintäsuositukseksi

Valtioneuvoston kanslia on pyytänyt valtionhallinnon viestintäsuositusta koskevasta työryhmän ehdotuksesta lausuntoa oikeuskanslerinvirastolta. Totean lausuntonani seuraavan.

Julkisen vallan ja julkishallinnon viestinnällä on olennainen merkitys demokratian ja oikeusvaltion toteutumisessa. Valtioneuvoston kanslian työryhmä on valmistellut ehdotuksen uudeksi valtionhallinnon viestintäsuositukseksi. Työryhmän mukaan ehdotuksessa on kyse edellisen viestintäsuosituksen (2016) päivitetystä versiosta, jota on tarkoitus myöhemmin laajentaa, kun uusi, parhaillaan valmisteltavana oleva julkisuuslaki on tullut voimaan ja siitä on saatu soveltamiskokemusta viestinnän näkökulmasta.

Pidän perusteltuna ehdotuksen lähtökohtaa siitä, että viestintä on osa kaikkien valtionhallinnon palveluksessa toimivien työtä, ei siis vain viestinnän asiantuntijoiden työtä. Ehdotuksessa korostetaan valtionhallinnon työntekijöiden velvollisuutta tuntea julkisuuslain periaatteet ja vaatimukset sekä asiakohtaisen julkisuuslainsäädännön vaatimukset (s. 9). Ehdotus sisältää myös ohjausta julkisuuslain mukaisten tietopyyntöjen käsittelyyn (s. 11).

Laillisuusvalvonnan ratkaisutoiminnassa heijastuu varsin vahvasti viranomaistoiminnan käytännön ongelmat tietopyyntöjen käsittelyssä. Sekä valtioneuvoston oikeuskansleri että eduskunnan oikeusasiamies saavat runsaasti kanteluja tietopyyntöjen käsittelyssä tapahtuvista menettelyvirheistä ja laiminlyönneistä (mm. julkisuuslaissa asetettujen käsittelyaikavelvoitteiden laiminlyönti, tietopyyntöjen jättäminen vastaamatta, viranomaispäätöksen antamista koskevan tiedustelun tekemättä jättäminen, tietopyyntöä koskevan päätöksen tekemättä jättäminen).

Tämän vuoksi pidän tärkeänä, että valtionhallinnon viestintäsuosituksessa kiinnitetään nimenomaisesti huomiota tietopyyntöjen käsittelyä koskevan, julkisuuslaissa säädetyn menettelyn noudattamiseen sekä henkilöstön asiantuntemuksen vahvistamiseen ja ylläpitoon lainmukaisen menettelyn noudattamisessa. On myös perusteltua korostaa sitä, että viranomaisten johdolla on vastuu henkilöstön osaamisesta ja tiedonhallinnan asianmukaisesta järjestämisestä julkisuuden toteuttamiseksi.

Ehdotus sisältää suosituksia kriisiviestinnästä ja tehostetun viestinnän mallista. Valtioneuvoston kanslia julkaisi vuoden 2019 lopulla tehostetusta viestinnästä erillisen ohjeen (Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje: Viestintä normaalioloissa ja häiriötilanteissa VNK:n julkaisu 2019:23), jossa todettiin, että tarkoituksena on laatia erilliset ohjeet poikkeusolojen viestintään vuoden 2020 aikana. Koronapandemia tavoitti Suomen helmikuussa 2020, joten ohjeiden valmistelu siirtyi, kun ryhdyttiin käytännössä toteuttamaan viestintää poikkeusoloissa. Saadun tiedon mukaan näiden ohjeiden laatiminen on tarkoitus käynnistää valtioneuvoston kansliassa.

Koronaepidemiasta saadun kokemuksen perusteella pidän tärkeänä korostaa nyt käsillä olevassa suosituksessa sitä, että selkeällä ja täsmällisellä julkisen vallan viestinnällä on olennainen merkitys erityisesti poikkeuksellisissa kriisitilanteissa. Viranomaisilla on kriisitilanteissa erityinen velvollisuus huolehtia kansalaisten tiedonsaannista. Tähän velvollisuuteen sisältyy myös kriisitilanteissa tehtyjen päätösten perusteiden ja niitä koskevan tiedon julkisuus. Velvoitteen toteutumiseen epidemian aikaisissa toimenpiteissä ja siinä havaittuja puutteita arvioitiin laillisuusvalvonnan ratkaisutoiminnassa (esim. Koronavirusepidemian hoitoa koskevan päätöksenteon avoimuus OKV/461/70/2020, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen menettely koronaohjeistuksen valmistelussa ja tietopyyntöön vastaamisessa OKV/66/10/2022).

Viestinnässä on tärkeää noudattaa annettavan tiedon oikeudellista täsmällisyyttä, vaikka viestinnän sisällöissä ja muodoissa joudutaankin väistämättä tekemään yksinkertaistuksia. Tätä on tarpeen korostaa niin normaaliaikojen kuin kriisitilanteiden viestinnässä. On esimerkiksi olennaista kertoa, onko tehdyissä päätöksissä kyse ohjeista tai suosituksista vai kansalaisia ja yhteisöjä oikeudellisesti velvoittavista päätöksistä. Viranomaisviestinnän selkeyteen ja oikeudelliseen täsmällisyyteen jouduttiin kiinnittämään epidemiaa koskevissa laillisuusvalvontaratkaisuisissa laajasti huomiota (esim. Oikeuskansleri arvioi valtioneuvoston rajavalvontaa koskevia päätöksiä OKV/61/10/2020, Kelan antama toimintaohje ja siitä tiedottaminen OKV/283/10/2020, Opetuksen viestinnän asianmukaisuus OKV/279/10/2020, Toimenpiteet lentoasemilla koronaviruksen torjunnassa keväällä

2020 OKV/433/70/2020). Viranomaisviestinnän velvoitteet on otettava huomioon myös kriisitilanteita koskevan varautumisen suunnittelussa ja toimenpiteissä.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri Tuomas Pöysti

Kansliapäällikkö Tuula Majuri

Majuri Tuula
Oikeuskanslerinvirasto - Valtioneuvoston oikeuskansleri